

Qorqudsünashğa töhfə

“Kitabi-Dədə Qorqud” dünya epos mədəniyyətinin nadir incilərindəndir. Azərbaycan epos təfəkkürünün şah əsəri olan “Kitabi-Dədə Qorqud” möhtəşəm tarixi-fəlsəfi siqlətə, zəngin poetikaya, böyük dil mədəniyyətinə malikdir. Ümumdünya ədəbiyyat tarixindən məlumdur ki, bir çox eposlar özlərindən sonrakı klassik və müasir ədəbiyyata, təmsil etdikləri milli mədəniyyətə qüvvətli ideya-bədii təsir göstərmişdir. Bu fikrin təsdiqi kimi belə də demək mümkündür: 1300 ildən artıqdır ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” həm dünya, həm də türk-Azərbaycan mədəniyyətinə təsir göstərməkdədir. Lakin bu təsirin bədii-fəlsəfi, elmi-nəzəri mahiyyəti yetərincə öyrənilməyib. Yeganə İsmayılovanın “Dədə Qorqud kitabı” və müasir Azərbaycan əbədi düşüncəsi” (2011) və “Kitabi-Dədə Qorqud” eposu şifahi, qədim, orta və müasir Azərbaycan ədəbiyyatında” (2013) kitabları həmin aktual problemə müdaxilə baxımından yenidir.

Kitabların əhatə dairəsi çoxaspektlidir. Çünki “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı” dedikdə ilk baxışda yalnız zahiri cəhət, müəyyən mənada isə hətta şərti olaraq müasir ədəbiyyatla bağlılığı problemi diqqət çəkir. Məsələyə konseptual müstəvidə yanaşdıqda, onun Azərbaycan ədəbiyyatının keçmişinə, qədim qaynaqlarına, tarixi köklərinə işlədiyini görmək mümkündür. Hər iki kitabda müəllifin belə bir tezişi qırmızı xətlə keçir: “Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı bədii-estetik başlanğıcı etibarilə “Kitabi-Dədə Qorqud” eposu ilə birbaşa bağlıdır”. Bu da öz növbəsində “Kitabi-Dədə Qorqud” və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı” problemini daha geniş və problematik kontekstdə götürməyə imkan verir.

Epos XX əsrin birinci yarısında Azərbaycanda çap edilib məşhurlaşsa da, onun “etno poetik ruh”u ədəbi düşüncənin arxetipi kimi müasir bədii təfəkkürün dərin qatlarında daim olmuşdur. Müəllifin fikrinə eposun müasir ədəbiyyata təsirini XX əsrdən başlamaq, əslində, onun milli-ədəbi düşüncəmizdəki mövqeyini zəiflətmək deməkdir. Lakin qəti faktdır ki, bu epos qədim dövrlərdən günümüzədək milli-mənəvi və ideya-fəlsəfi təsirini hiss etdirmişdir. Məlum olduğu kimi, həmin yolun böyük bir mərhələsini qədim və orta əsrlər

Azərbaycan ədəbiyyatı təşkil edir. Və bu dövr ədəbiyyatının “Kitabi-Dədə Qorqud”la müasir ədəbiyyatımız arasında ədəbi-mədəni körpü rolunu oynadığını söyləyənlər yanılırlar.

Mövzunun aktuallığı haqlı olaraq ulu öndər Heydər Əliyevin bu ölməz eposa verdiyi ədəbi-tarixi dəyərlə əsaslandırılır. Bu, metodoloji baxımdan da özünü doğruldur, çünki “Azərbaycan ədəbiyyatı öz tarixi boyunca “Dədə Qorqud” dastanlarından heç vaxt ayrı düşməmişdir... Bu təsir XX əsrdə xüsusilə aktuallaşmış, “Dədə Qorqud”un ideya və motivləri müasir ədəbiyyatımızda milli oyanış ideyalarının əsasında dayanmışdır”. Müəllif eposu “milli ruh qaynağı” kimi qəbul edir. Öz tədqiqatında üç əsas ədəbi-bədii növün —epik, lirik, dramatik növlərin bu möhtəşəm eposda necə qaynaqlanması üzərində geniş dayanır.

Təqdirəlayiqdir ki, müəllif eposun XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatına təsirini izah edərkən onun Azərbaycan bədii düşüncəsinə təsirindən başlayır. Bunu mövzuya yanaşma baxımından yenilik kimi qəbul etmək mümkündür. Həmçinin eposun şeir yaradıcılığına təsirindən danışarkən həm açıq ifadə planı, həm də gizli ifadə planı nəzərdən keçirilir ki, bu da mövzunun elmi yeniliklərindən biridir. Belə qənaətə gəlinir ki, dastan şeirimizə həm obraz, motiv, mövzu—milli yaddaşa açıq tərzdə bağlı amillərə, həm də milli ruhla, mental psixologiya, etnogenetik-etnoqrafik düşüncə tərzilə təsir edib. Məsələnin belə qoyuluşu, əlbəttə, müəllifin ciddi tədqiqatçı niyyətindən xəbər verir.

“Kitabi-Dədə Qorqud”un Azərbaycan ədəbi düşüncə tarixindəki rolu, eposun Azərbaycan nəsrinə, şeirinə, dramaturgiyasına təsirinin əsas aspektləri, xüsusilə də onun poetik fikrin ideya-bədii qaynağı kimi dəyərləndirilməsi istiqamətləri, müasir şeir texnikasına verdiyi bədii fiqur, məcaz, dil imkanları, habelə dramaturgiyadakı “Dədə Qorqud” motivləri elmi cəhətdən maraqla qarşılır.

Eposun Azərbaycan postmodernist roman düşüncəsindəki rolu və əhəmiyyətindən bəhs olunan məqamlarda məsələyə yeni münasibətin ifadəsidir.

“Kitabi-Dədə Qorqud” möhtəşəm söz abidəsinin daha möhkəm, davamlı və həmişəyaşar olmasında hər Qorqudsünas müəllifin əməyi təqdirəlayiqdir. Yeganə İsmayılovanın maraqlı elmi mülahizələr irəliləyən yeni kitabları hər şeydən əvvəl bu baxımdan dəyərləndirilməlidir.

Elçin VƏLƏDOĞLU.